

Ünneplő székelyek

Adatok a székelység vallásos néprajzához

A pünkösdi ünnepkörrel kapcsolatos szokások

A pünkösdi ünnepkört a kemény munka jellemzi. Ebben az időszakban gyakori a munka áldásáért végzett könyörgés (búzaszentelő). A munka a párokat is összehozza: a népszokások a fiatal szívek egybekapcsolásának jelképes megnyilvánulásai (Jakab-ág, szentiváni szokások).

Szent György napja. [1] Ajnádon e napon megtiltják az állatok réten való tartózkodását. Az ifjúságot is eltiltják a szabadban szórakozó játékoktól. Általában azt tartják, hogy ezen a napon jönnek elé a szentgyörgybékák. Ekkor nyírják a juhokat is. Csíkszentkirályon azt tartják, ha Szent György napján feljön a „hetevény”, akkor hűvös nyár lesz. Csíkszentimréren ezen a napon csapják ki az állatokat a legelőre. A kapu közé, ahol az állatok keresztül mennek, egy láncot kötnek ki és azt mondják: „Szent Vendel és Szent Amb-rus

óvjátok meg állatainkat minden veszélytől!”;

E napon jönnek vissza a fecskék is. A Szent napján különben már a földre is leülhetünk, mivel már

„feljött a föld fagya”.

Csekefalván azt tartják, hogy amennyivel Szent György előtt mennydörög, annyival utána fagy lesz. Kászónújfaluban e napon kiteszik a házbéreseket, hogy új lakást keressenek maguknak. Kászónfeltizen ezen a napon megmérteznek, hogy szerencsések legyenek. Sepsiarókoson a templomból kivennek a mezőre a pappal együtt búzaszentelésre.

Búzaszentelő. Csíkgöröcsfalván a megszentelt vetésekből a keletre koszorút fonnak. Csíkdelen ilyenkor mindenki leszakít egy pár szál búzát és minden szála elmond egy Miatyánkot. Ha valakinek a torka fáj, megfűstölik szentelt búzával. Csíkménaságon a szentelt búzát hazaviszik és felszurják a „geresztbe”, hogy a menny-kő meg ne üsse az épületet. A méhkasok elé is kötnek búzakoszorút, hogy a méhek jobban összetartsanak. Csíkszentkirályon a szentelt búzát emlékebe tartják az ablak keresztjére kötve. Csíkszentimréren a búzaszentelés úgy történik, hogy a nép az elöljárókkal korra reggel kimegy határkerülni. A pap és a nép egy része a határkerülők elé megy; amikor a két csoport összetalálkozik, a legközelebbi kereszt-nél megáll és itt a pap a négy világtáj felé megáldja a búzaföldeket. Azt mondják az öregek: sok búzát senki se szedjen, mert ahány búza-szálat szakítanak, annyi Miatyánkot kell elmondaniok. A hazavitt szentelt búzából ellés előtt a tehén moslékjába tesznek egy szálat, hogy több tejet adjon. Kászónújfaluban a szentelt búzát azért tartják, mert ha szentelt dolog van a házban, az erős idő ellen véd. Kászónfeltizen nehéz idő alkalmával a szentelt búzát egy tányér vízbe teszik és gyertyát gyújtva imádkoznak, hogy a nehéz idő múljon el. Sepsiarókoson a betegséget úgy gyógyítják, hogy szentelt búzával kenik meg a fájós részt.

Szent Jakab napja. Egész Csíkban általános a Jakab-ág fel-verése. Az ágakat a legények néhány nappal előbb elkészítik és Szent Jakab napjára virradólag ütik fel kedveseik háza elé vagy kapu-jára. A lányok ekkor behívják a legényt és megkínálják süteménnyel, pálinkával vagy meghívják ebédre, vacsorára pünkösdi másod-napjára. Ajnádon ugyanekkor két zsebkendőt és egy díszzsebkendőt adnak („ágtisztelés”). Csíkrákoson a Bogát-dombon Szent Fülöp és Jakab tiszteletére épült kápolnában búcsú van. Csíkgöröcsfalván a Jakab-ágot este elviszi a legény kedveséhez és megkérdezi, hogy elfogadja-e. Igenlés esetén a legényt megvendégelik. A Jakab-ágot őrzik, mert különben ellopnák és máshelyt ütnék fel. Csík-szentkirályon a fiatalok egymásnak Jakab-ágot tűznek. Aki Jakab-ágot kapott, annak májusfát kell állítania helyette. Csíkszent-imrén Jakab-ágot a leányoknak és menyasszonyoknak ütnek. A lányoknak az ajtó elé egy kisebb ágot, a menyasszonyoknak egy na-gyobbat és a kapu elé ütik jól odakötözve a kapufélfához, nehogy a haragosok kivágják és ellopják. Csíkcsekefalván a legények piros-fehér-zöld szalagos fenyőágot tűznek a lányok kapujára. Kászónújfaluban kisebbeknek is tűznek. Sepsiárkoson minden háznál kell zöld ágnak lennie, mert ahol nincs, oda az ördög tesz.

Csíkrákoson Szent Flóriánt is tisztelik. Képét többhelyt meg-találhatjuk.

Nepomuki Szent János. Ajnádon Nepomuki Szent János napján az állatokat nem fogják be. Ugyanekkor a leánykák a falu kereszt-fájához mennek és sajátos imát végeznek egy öregebb asszony veze-tésével:

„Ma Szent János napja, én vagyok
Zsuzsanna; Szent János-kívül egy kerek almafa, az alatt ül vala Szűz Anya, Mária. — Ott kötött ékes koszorúját pirosból-fehérből."

Utána még egy vers következik:

„Én kicsike vagyok, szólni se tudok, — mégis az Istennek dicséretet mondok!"

Csíkménaságon azt tartják, hogy amíg Szent János napja el nem telik, nem szabad a szabadban fürdeni. Csíkszentkirályon úgy vélik, hogyha esik az eső, a pityóka elrothad.

Csíkcsekefalván az a felfogás járja, hogy jó termés csak akkor lesz, ha Szent János napjáig elpalentálnak minden veteményt. Kászónújfaluban az egyik oltár védőszentje.

Áldozócsütörtök. Ajnádon a leányáldozóknak fátyolt és gyöngy-virágkoszorút tesznek a fejére, a fiúknak pedig bokrétát tűznek a mellére. Áldozás után az egyházgondnoknál reggeliznek. Az általános szokás mellett, mint sajátságot említem meg Csíkgöröcsfalvaról, hogy az elsőáldozók délután is elmennek a templomba szentségimádásra. A pap csak ezután osztja ki az elsőáldozási emlékképeket.

Szent Orbán. Ajnádon azt tartják, hogyha a lenmagot ezen a napon vetik, nagyobbra nő.

Csíkménaságon Orbán nap előtt nem nyírják meg a juhokat, mert Orbán megrázza a szakállát és hi-deg lesz. Csíkszentkirályon félnek az Orbán-napi fagytól, mert az a veteményt elviszi. Csíkszentimrén az a hiedelem, hogy az Orbán-napi fagy hat hétig tart. Különben ekkor nyírják a juhokat is. Orbán napját elkésett fagyosszenteknek is hívják. Csíkcsekefálván az a tapasztalat, hogy Orbán-nap után fagy szokott lenni, ezért nem veteményeznek. Szentmártonban viszont azt tartják, hogy „Orbán érje a veteményt a földre”; Kászonfeltizen Orbán nap előtt letakar-ják a veteményeket, hogy az éjjeli fagy ne ártson nekik.

Pünkösöd. A székelyeknél pünkösöd ünnepe egészen összeforrt a somlyói búcsúval. (Részletes leírását lásd „Áhitat a falun” című kiadványunkban.) Egy csíkszentimrei székely atyafi elbeszélése szerint a „pünkösdelés” úgy történik, hogy pénteken főtt perecet süt-nek és elkészülnek a másnapi búcsúra.

Úrnapja. Csíkrákoson erős idő esetén az Úrnapján megszentelt virággal füstölnek. Ez a veszedelmet elhárítja. Csíkgöröcsfálván a négy oltár köré jegenyéágakat vernek. A körmenet végén ezeket az ágakat összeszedik és az állatok füstölésére használják orvosságul. Csíkdelnén nyírfaágakat vernek az oltár mellé. Ennek a leveleit fej- és torokfájás ellen használják. Csíkszentimrén, Csíkcsekefálván, Kászonfeltizen az úrnapi oltárról egy-egy ágat visznek haza és annyi Miatyánkot mondanak, ahány levél van rajta. Az úrnapi virágot a káposzta közé teszik a hernyók bántalma ellen.

Szent Antal. Ajnádon e napon alamizsnát adnak és misét szolgáltatnak a „szerencséért”. Csíkszentkirályon e napon van a nagy palántaültetés. Ekkor hozzák a búcsúágot Csíksomlyóról. Csíkszentimrén Szent Antalhoz kell imádkozni az elveszett marháért, hogy megkerüljön. Több helyt Szent Antal tiszteletére 9 keddi ájtatosságot tartanak.

Szent László. Csíkszentimrén az a hiedelem járja, hogyha ezen a napon esik, akkor még sokáig eltart az esőzés. Kászonfeltizen úgy vélik, ha Szent László napján mennydörög, Szent László a zabokat megjárja és az nem nő nagyobbra.

Péter-Pál. Általában ezen a napon végig járják a mezőket, megtekinteni a gabona-táblákat és ekkor kezdenek kaszálni. Csík-szentkirályon ekkor kezdődik a juhvásár. Csíkszentkirályon is ekkor vásárolják az apajuhokat. Csíkszentmártonban azt tartják, hogy Szent Péter karddal és imakönyvvel, Pál pedig csak karddal őrzi az Oltáriszentséget.

Aratás. Ajnádon, ha lefogyasztották az aratnivalót, a gazda napszámosai koszorút kötnek. A koszorút egy asszony viszi be a házba, akit vízzel leöntenek. Csíkdelnén az aratást úgy tekintik, mint a szüretet. A fiatalság kora reggel zenészekkel megy ki a gazda földjére. Az aratáshoz látott fiatalságot cigányok követik zeneszóval. Mikor a gabona fogyni kezd, az mondják: megfogják a nyulat. Amint befejezték az egyik földön az aratást, egy más földre mennek, ott egyet táncolnak, énekelnek és újból munkához látnak. Mikor az aratást befejezték, hazaviszik az arató-koszorút. Ének- és zeneszó mellett haladnak végig a falun. Egy kiváltságos leány vagy legény fejére vadvirágból koszorút kötnek. A koszorús legényt vagy leányt mindenki leönti vízzel. Csíkszentkirályon azt tartják, hogy nem jó az aratást pénteken megkezdeni. Csíkszentimrén a legtehe-tősebb gazdánál gyűlnek össze és nála kezdik meg az aratást kalákába. Utána birtok és szomszédság szerint folytatják a munkát. Az aratás végén hazaviszik a koszorút és táncot rendeznek. A ké-vét, melyre a keresztet rakják, tűrőkévének hívják. A kalapkév-nek vagy a fedő-kévének papkév-e a neve. Csíkszentmártonban Sarlós Boldogasszonykor kezdődik meg az aratás. Egy kötelet vet-nek és ebbe rakják a gabonát, mit összekötve kévének neveznek. 17 kévéből csomó, 21 kévéből kereszt, 26 kévéből kalongya lesz. A papnak külön kévéje van. Ezekből a nagygazda a papnak 12 véka gabonát, a kiscgazda ennek felét fizeti. A pénzfizetést osporának hívják. Kászónújfaluban az aratótáncot kalákatáncnak hívják. Kászónfeltizen régebben az aratási rozsból pálinkát főztek, amit kicsidütös-pálinkának neveztek.

Illés próféta. Ajnádon, ha Illés napján mennydörög, nem lesz a magyarónak bele. Csíkszentimrén az a mondás járja: *sokat tud, mint Illés próféta.* Csíkdelnén a próféta szekere dörög az égen mennydörgéskor, Illés napján mindig esős idő van.

Mária Magdolna. Rendszerint esőzéssel jár. Csíkszentimrén szállóige: *megbánta bűnét, mint Mária Magdolna*

Szent Jakab napját Csíkdelnén zöldfarsangnak hívják. A lako-dalom előtt a vőlegény kiment az erdőbe egy pár legénytársával és onnan hozott feldíszített zöldágot vert menyasszonya háza elé. Tár-sai ekkor a menyasszonyt el is vitték. Amit a lányos háznál meg-foghattak, azt mind elvitték ajándékba a menyasszonynak.

Szent Anna. Több helyen e napon kezdik a virágos kendert nyőni az asszonyok. Ezt legtöbb helyen kalákába végzik. Csekefalván kendernyövés után mákoslőnyével kínálják meg a kalákásokat. Kászónújfaluban régebben kereszt alatt elzarándokoltak a Szent Anna-tóhoz.

Nagyboldogasszony. Általában használják a nagyboldogasszony-lapit a sebek gyógyítására. Csíkmenaságon a pásztorok le-jönnek a gazdák gyűléseibe és arra kérik őket, hogy a kialkudott 16 font sajtból egy pár fontot engedjenek el. Aki hajlik az alkura, azt jól megtisztelik. Csekefalván Nagyboldogasszony-nap után sze-dik ki a fokhagymát. Kászónújfaluban a kápolna búcsúja.

Szent István. Csíkszentkirályon búcsút tartanak. Az a hiede-lem járja, hogy amilyen idő van ezen a napon, olyan lesz egész őszön át. És ha szép idő van, jó vetési idő lesz.

Kisboldogasszony. Göröcsfalván búcsúünnep. Ekkor búcsúz-nak a fecskék. A csíksomlyói búcsú miatt egész Csíkban nevezetes nap.

Mindenszentek. Csikdelnén e napon egy kemence apró ke-nyeret sütnek. Még melegen átalvetőbe teszik és a templom előtt álló szegényeknek kiosztják. Azok az adományért a hozzátartozók halottjaiért imádkoznak. Azt tartják, hogy a halott ilyenkor elmegy a hozzátartozók kapujához és ha nem adnak a szegénynek, sírva megy el onnan. Több helyt a szegények számára süttöt cipót halot-tak lepényének nevezik. Máshelyt (Kászónújfalu) Isten-lepényének hívják. Ajnádon a sírokat feldíszítik, egyesek még ágakat is tűznek a sír fölé.

Szent Márton. Csíkszentkirályon, Csíkszentimrén e napon ludat ölnek és jósolnak belőle. Ebben ősrégi pogány szokás van. Az egyház ennek ellensúlyozására ajánlotta, hogy a ludat Szent Már-ton tiszteletére öljék le és gondoljanak arra, hogy a szent alázatos-ságból püspökké választása elől egy ludólba búj-t el, de a ludak el-árulták és így kénytelen volt a püspökséget elvállalni. (Bálint: „Né-pünk ünnepei.” 299.)

Szent Katalin. Általános szabály, hogy „*Katalin tiltja és And-rás megpecsételi*” a zöldfarsangot. Csikdelnén a legények egész nap se nem esznek, se nem isznak, csakhogy megálmodhassák, hogy ki lesz a feleségük.

Ünneplő székelyek. A pünkösdi ünnepkörrel kapcsolatos szokások.

Írta: Székely László

2016. március 13. vasárnap, 09:32 - Módosítás: 2020. június 02. kedd, 17:19

A néprajzi-kalácsa névsora:

Munkavezető: SZÉKELY LÁSZLÓ

Sor-szám	Az adatgyűjtés helye	A gyűjtő neve	Az adatközlő neve és éve
1	Ajnád	Rácz József	Dobos Julianna 56 és Orbán Vera 70
2	Csikgöröcsfalva	Kovács József	Bálint Félixné 62
3	Csikcsicsó	Györgypál András	Sántamiklós Boriska 82
4	Csikdelne	Bálint Lajos	Rucuj György 65
5	Csikszentkirály	Gál Álmos	Balogh Tamás 68, András Mária 67, Balogh Erzsébet 35
6	Csikszentimre	Varga Alajos	Gecse Lőrinc 78, Törzsök József 76, Balázs István 70
7	Csikmenaság	Erdély András	János Ágoston 87
8	Csikszentgyörgy	Salamon András	Fazekas Lajos 72, Tánccs György 63
9	Csiksekefalva	Gál József Kőmény Pál	Miklós Mária, Albert Miklósné 80, Bocskor Jánosné 68
10	Kaszonfelfiz	Pataki Lajos	András Mária 67, Pataki Mária 67, Máthé József „Bogdán” 72, Balázs József- és Lajosné „Szeles”
11	Kászonújfalú	Gál Álmos	Csoboth Rozália 61, Benke Lajos 70
12	Sepsiárkos	Frankó József	Duka György 65

Megjegyzés: A gyűjtők a Csikszentkirályi gimnázium II. osztályának tanulói.

Az adatgyűjtés során a következő személyek nyújtották az adatokat: Dobos Julianna, Orbán Vera, Kovács József, Bálint Félixné, Györgypál András, Sántamiklós Boriska, Bálint Lajos, Rucuj György, Balogh Tamás, András Mária, Balogh Erzsébet, Gecse Lőrinc, Törzsök József, Balázs István, Erdély András, János Ágoston, Fazekas Lajos, Tánccs György, Gál József Kőmény Pál, Miklós Mária, Albert Miklósné, Bocskor Jánosné, Pataki Lajos, András Mária, Pataki Mária, Máthé József „Bogdán”, Balázs József- és Lajosné „Szeles”, Gál Álmos, Csoboth Rozália, Benke Lajos, Frankó József, Duka György.